

SECURITATEA UMANĂ – UN IMPERATIV AL MILENIULUI III

Dana PAIU*

CZU 316.42

Rezumat: *Apariția omului pe pământ a adus cu sine și problema securității umane. Și dacă în societatea tribală pericolul era prognozabil: cataclisme naturale, atacul animalelor sălbatice și a potențialilor dușmani, apoi în mileniul trei numărul și gravitatea pericolelor este cu mult mai mare, dintre care distingem pericole: militar, ecologic, climateric, cibernetic, religios, etnic, economic, pandemic, alimentar, migrației, demografic, criminalității, drogurilor ș.a.*

Clasificarea pericolelor pentru securitatea umană ne permite să facem diferența în potențialul ascuns al acestor factori de risc și să asigurăm suportul juridic pentru a califica gradul de pericol și de-a reacționa adecvat la situațiile neprevăzute. În același context securitatea umană e în relație directă cu dezvoltarea umană, care-și propune în mileniul III să modifice paradigma existentă până mai recent, trecând accentul de pe importanța statului pe primatul individului, ceea ce schimbă radical tabloul dezvoltării umane și al securității umane.

* Dana PAIU, diplomat MAEIE, e-mail: danapaiu78@gmail.com

Cuvinte-cheie: dezvoltare umană, securitate umană, individ, globalizare, cercetare.

HUMAN SECURITY AN IMPERATIVE OF THE THIRD MILLENNIUM

Abstract: *The appearance of man on earth also brought with it the problem of human security. And if in tribal society the danger was predictable: natural cataclysms, the attack of wild animals and potential enemies, then in the third millennium the number and severity of dangers is much greater, among which we distinguish dangers: military, ecological, climatic, cybernetic, religious, ethnic, economic, pandemic, food, migration, demographic, crime, drugs, etc.*

The classification of human security hazards allows us to distinguish the hidden potential of these risk factors and provide legal support to qualify the degree of danger and react appropriately to contingencies. In the same context, human security is directly related to human development, which aims in the third millennium to modify the existing paradigm until recently, shifting the emphasis from the importance of the state to the primacy of the individual, which radically changes the picture of human development and human security.

Keywords: human development, human security, individual, globalization, research.

Introducere:

Anii '90 ai sec. XX au adus cu sine dispariția sistemului comunist și ca rezultat s-a sfârșit și războiul rece dintre cele două sisteme: capitalist și comunist, fapt care a permis schimbarea accentelor de pe domeniul militar pe cel umanitar, în felul acesta a și fost atestată noțiunea de securitate umană, având la bază conceptul dezvoltării umane.

La finele secolului XX, a luat un mare avânt schimburile economice internaționale ca rezultat al globalizării relațiilor dintre statele lumii, când schimbul de mărfuri a atras în circuitul său nu doar statele dezvoltate ci și multe state în curs de dezvoltare. Dar cum era și firesc procesul n-a fost cu mobilizarea tuturor statelor și cele marginalizate s-a u pomenit în afara

jocului și au format un al doilea front. Și generat de acest aspect este pus în prim plan conceptul despre dezvoltarea umană, prezentat în primul *Raport al dezvoltării umane*, publicat de UNDP în 1990.

În linii mari, conceptul dezvoltării umane recunoaște patru componente de bază care se regăsesc în cartea lui Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama* [1, p. 386]. Primul fiind conceptul de egalitate, care presupune accesul liber și echitabil la oportunități, al doilea fiind conceptul durabilității care pune generațiile viitoare pe același picior de posibilități ca și generațiile actuale, a treia componentă reprezintă productivitatea, adică crearea pentru resursele umane unei asemenea ambianțe, care ar permite obținerea unei productivități la limita potențialului uman și al patrulea componentă este cea a simțului deciziei, care presupune că individul să atingă un așa nivel de dezvoltare individuală care i-ar permite utilizarea pleneră a oportunităților oferite de societate. Necesitățile vitale ale individului se consideră fundamentale, pe când asigurarea materială, majorarea consumului sunt factori secundari și nu reprezintă decât un mijloc al dezvoltării umane.

A fost necesar ca să treacă o perioadă de timp în care au fost clarificate prioritățile și în *Raportul dezvoltării umane* pentru anul 1995, să se contureze axa principală în care punctul forte „...al strategiilor de dezvoltare umană este de a aborda fiecare aspect ...de creștere economică din perspectiva individului” [2, p.23].

Procesele de globalizare, începute încă în secolul XIX, au generat schimbări esențiale în evoluția civilizației umane, modificând treptat accentul de pe stat ca pivotul cel mai important al schimbărilor în societate, trecându-l în sec. XXI pe individ ca fiind cel mai important factor al schimbărilor sociale și politice.

În felul acesta mileniul III alege ca prioritate omul, și anume, securitatea umană. Este o decizie revoluționară, dacă ținem cont de faptul că, în secolele anterioare interesul principal era proiectat pe problemele statului și dezvoltării lui. Acum desemnarea individului ca prioritate și anume a securității lui, creează altă ierarhie de valori și principii.

Dezvoltarea umană nu poate fi atinsă fără asigurarea securității umane, care creează premisele pentru exercitarea opțiunilor pentru indivizi, că nivelul de dezvoltare pe care l-au atins este protejat de structuri politice, sociale, economice care în cele din urmă se rezumă la drepturile și obligațiile

omului. Dar trebuie să reținem faptul că dezvoltarea durabilă și securitatea umană au multe tangențe, dar nu se suprapun plenar.

Din perspectiva dezvoltării umane problemele securității umane se prezintă astfel:

1. Securitatea umană trebuie înțeleasă ca o problemă globală și acutizată de globalizare. Ea pune aceleași accente pe țările dezvoltate cât și pe țările în curs de dezvoltare, deoarece problemele care se confruntă statele sunt comune: pandemiile, încălcarea drepturilor omului, dezastrele climatice, criminalitatea organizată, șomajul, migrația, drogurile ș.a. Aceste probleme se resimt diferit de către țări cu gradul diferit de dezvoltare, dar numitorul comun este același.

2. Pandemia de COVID-19 și războiul din Ucraina au demonstrat că asigurarea securității umanitare se poate atinge mai ușor prin abordarea unor măsuri de prevenire, decât soluționarea ulterioară, când s-a consumat evenimentul și intervențiile sunt mai costisitoare și cu pierderi irecuperabile.

3. Securitatea umană este un indice a libertății individului, de felul cât el este integrat în societate și câte posibilități are de a se manifesta plenar în plan social.

4. Securitatea umană demonstrează cât de interdependentă este civilizația contemporană, războiul din Ucraina aduce foametea în Africa, iar tehnica militară NATO este contrapusă armamentului rusesc. Problemele contemporane se resimt pe toate spațiile globului: drogurile, criminalitatea, terorismul, confruntări etnice, migrația, HIV/SIDA ș.a., probleme ce nu-și găsesc soluții în spațiile îngrădite de frontierele statelor naționale.

La rândul lui, individul a solicitat o nouă abordare a sistemului de securitate, care inițial se limita la securitatea militară, sanitară, economică ș.a. Individul are nevoie să i se asigure accesul la studii, garanții la asigurarea cu alimente, protejarea vieții prin acordarea serviciilor medicale, etc.. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de ONU în 1948, în articolul trei consemnează: „Orice om are dreptul la viață, la libertate și la securitate personală” [3].

Cercetarea minuțioasă a conceptului de dezvoltare umană a dus la schimbarea paradigmei de securitate, propunând ca factori de mare risc sărăcia și conflictul, care pot periclita pacea mondială. După cum s-a con-

statat în primul raport al UNDP „Human Development Report 1990” [2, p. 9], „...indivizii sunt adevărata avuție a unei națiuni.” Dar ca aceasta se fie resimțită de fiecare individ e necesar de combătut, în primul rând, sărăcia, care e resimțită ca o povară greu de suportat la nivel global, și în al doilea rând, de deschis posibilități pentru toți oamenii la studii primare și la servicii medicale. Cercetările în această direcție au continuat și-n anii următori.

În această situație s-a reușit să se ajungă la o concluzie fundamentală, care până în anii 1990 era axa definitorie a eforturilor de schimbare a calității vieții. Creșterea economică a fost declarată ca o componentă necesară dezvoltării, dar nu și suficientă. Adică oricât de mult nu s-ar produce, nivelul de viață a celor săraci nu se va modifica, nefiind în stare să acopere toate necesitățile vitale ale individului. Aceasta a declanșat procesul de schimbare a abordării problemei dezvoltării vieții, compunând un alt format al paradigmei, de la efortul cantitativ spre efortul calitativ.

Schimbarea accentelor a dus la schimbarea sau la redefinirea conceptului de securitate, care în cazul când individul devine piesa-cheie în această construcție socială și securitatea trebuie să cuprindă aspectele care îl privesc pe individ și personalitatea lui. Sunt identificate șapte componente ale securității umane: securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea sănătății, securitatea ambianței, securitatea personală, securitatea comunității și securitatea politică [2, p. 24-25].

Modificarea paradigmei a coincis cu revoluția tehnologică, care a adus în masă accesul la informații, la ieftinirea mijloacelor de transport, de reducere a costurilor informațiilor, ceea ce a provocat o creștere substanțială a comerțului internațional și are loc mai intens procesul de globalizare, paralel cu comerțul suferă schimbări sferele sociale, culturale, politice. În rezultat este publicat un document sinteză „Declarația mileniului”[4], structurat din două componente de bază: drepturi politice și civile, și drepturi economice, sociale și culturale. Cea mai mare doză de îndoială în miracolul globalizării se conține în punctul 5 al declarației: „Considerăm că cea mai importantă provocare pe care o înfruntăm astăzi este de a ne asigura că procesul de globalizare va deveni o forță pozitivă pentru toate popoarele lumii. Și aceasta pentru că, deși procesul de globalizare oferă posibilități deosebite, în prezent beneficiile sale sunt împărțite inegal, iar costurile sale sunt inegal distribuite. Recunoaștem că țările în curs de dezvoltare și țările

cu economie în tranziție înfruntă dificultăți deosebite față de această importantă provocare. Astfel, procesul de globalizare poate deveni cu adevărat universal și echitabil numai prin eforturi ample și susținute de a crea un viitor comun, bazat pe valorile umane comune, cu respectarea diversității lor. Aceste eforturi trebuie să includă politici și măsuri la nivel global care să răspundă nevoilor țărilor în curs de dezvoltare și cu economie de tranziție și care să fie formulate și adoptate cu participarea efectivă a acestora” [4].

Și ca rezultat al acestor eforturi de găsire a soluției celei mai potrivite e acceptată schimbarea paradigmei și trecerea individului în prim-plan ca importanță în raport cu statul, fapt consemnat și în *Raportul dezvoltării umane pentru anul 1995* [4]. În felul acesta, conceptul de securitatea umană – dezvoltare umană, capătă o expresie logică de ecuație de gradul întâi, securitatea umană devine parte integrantă a dezvoltării umane.

Nu este exclus faptul că această relație să admită unele ramificații spre accentele securității militare, securității alimentare, accentuate ce se fac resimțite în urma războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, care a mobilizat eforturile statelor membre NATO și s-a ajuns la amenințări de atacuri cu armament nuclear, la fel cum criza alimentară provocată de blocajul exportului ucrainean prin Marea Neagră este pe pragul de a genera un dezastru alimentar în mai multe state africane și nu numai.

Dar viitorul va demonstra că aceste completări vor concretiza și contura mai adecvat conceptele de dezvoltare umană și de securitate umană.

Există o serie de probleme: „Provocări (le – n.n.)-cheie în conceptualizarea noțiunii de securitate umană provin din lipsa de coerență și sistematizare teoretică, din lipsa abordărilor interdisciplinare și a cooperării dintre savanții din domenii diverse, dar care sunt coagulați de un singur scop final al muncii lor de cercetare, din lipsa unei metodologii comune de studiu și evaluare, din percepția greșită precum că conținutul concepției securității umane reprezintă o abordare totalmente inedită în a găsi un echilibru adecvat între domeniul asigurării securității în societate și a altor drepturi și libertăți ale omului” [5, p. 349].

Reieșind din problemele de principiu privind metodele de cercetare, deja în anul 2020 a fost propusă înnoirea metodologiei de cercetare care includea actualizarea coeficienților de calculare a potențialului dezvoltării

umane, indicatorii-gender și precizarea categoriilor după care se calculează potențialul dezvoltării umane [2, p. 5-6]. Și aceste aspecte de actualizare a metodologiei de cercetare sunt permanent la ordinea zilei, deoarece rezultatul final depinde de precizia și exactitatea acumulării informației și a prelucrării ei în conformitate cu metodologia.

Republica Moldova, încadrată în matricea geopolitică: România, Republica Moldova, Ucraina își definește prioritățile în materie de securitate umană și dezvoltare umană, ținând cont de orientările celor două componente, adică urmează consecvent calea globalizării, colaborează cu structurile ONU în materie de securitate umană, reformează sistemul juridic ca să obțină o protejare mai calitativă a individului și a libertăților lui. Aripa războiului dintre Rusia și Ucraina a atins-o și pe ea, fiind nevoită să adăpostească peste opt sute mii de refugiați și paralel să facă față pandemiei de COVID-19. La moment se confruntă cu o criză demografică de proporții, pericolul militar din partea Rusiei și o instabilitate economică care mărește marja sărăciei. La toate aceste provocări se caută răspunsuri adecvate. În linii generale, suntem siguri că prin eforturi comune omenirea va ajunge în mileniul trei la acel echilibru social râvnit și atât de necesar, rezultat al globalizării, stare care va fi determinată de dezvoltarea umană și asigurată de securitatea umană.

Concluzii:

Fiind un fenomen complex, securitatea umană solicită o abordare de cercetare multidisciplinară. Perspectiva din care se poate vorbi despre securitatea umană cuprinde mai multe arealuri: drepturile omului, securitate, protecția mediului, inteligența artificială, economie și finanțe, ajutoare umanitare și servicii medicale, educație ș.a. [5, p. 350]. Respectiv, e necesară implicarea colectivă în fenomenul cercetării, ca să acoperim toate domeniile cu care securitatea umană are tangențe.

Complexitatea problemei a solicitat un termen de mai bine de treizeci de ani de cercetare și conturare a obiectivelor concrete de aplicare a conceptului de securitate umană, dar și până azi există aspecte care n-au fost suficient studiate și pot oferi surprize, deci munca de cercetare a fenomenului de securitate umană trebuie continuată, obținându-se astfel corectarea și verificarea traiectoriei alese pentru cercetare. De arealul și temeinicia acestor cercetări depinde fundamentul acestei construcții de proporții globale.

Pandemia COVID-19 și războiul dintre Federația Rusă și Ucraina au fost și rămân o verificare a solidarității umane, în contextul realizării deciziilor și tratatelor deja acceptate. Se verifică sinceritatea statelor, în ce măsură vorba coincide cu fapta.

Referințe bibliografice:

1. Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*. – Chișinău, Editura Cartier, 2000, 386 p.
2. UNDP „Human Development Report 1995”. – Oxford, Oxford University Press, 1995, 23 p.
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948, 10 decembrie).
4. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 55/2. din 08.09.2000.
5. Sprîncean Serghei, „Securitatea umană ca obiectiv al procesului de depășire a crizei globale” // „Dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova: Stare și tendințe”. – Chișinău, 2016, p. 349.